

1.0 Innledning

Studieplanen presenterer videreutdanningen i Integrativ terapi i Norge. Fullført utdanning har et omfang tilsvarende 120 studiepoeng i høgskole/universitetssystemet og gjennomføres på 4-5 år. Studiet tilsvarer en Masterutdanning. Fullført utdanning gir godkjenning som "Integrativ terapeut". Utdanningen består av 2 deler, hver med et omfang tilsvarende 60 studiepoeng. Gjennomføring av de første to årene gir betydelig realkompetanse i forhold til egen yrkespraksis. Utdanningen arrangeres av Norsk Forening for Integrativ Terapi (NFIT) i samarbeid med Fritz Perls Institutt (FPI) og Europäische Akademi für Psychosoziale Gesundheit und Kreativitätsförderung (EAG).

1.1 Bakgrunn

Integrativ terapi hadde sin opprinnelse i Paris i 1965. I 1971 arrangerte prof. dr. Hilarion Petzold, psykodramaterapeuten Johanna Sieper og legen Hildegund Heintl et psykodrama - selvutviklingskurs for psykoterapeuter i Tyskland. Deretter ble det startet utdanningsgrupper i Tyskland, Østerrike og Sveits. I alle tre land er det etablert statlig anerkjente utdanningsinstitusjoner. Utdanningen har også forgreninger til blant annet Kroatia, Nederland, Slovenia og Norge.

I 1974 ble Fritz Perls Institutt grunnlagt. Fra 1979 er Hilarion Petzold professor i klinisk bevegelsesterapi og psykomotorikk ved Vrije Universiteit Amsterdam, ved Avdeling for klinisk utviklingspsykologi og -terapi. I 1981 ble Europäische Akademi für Psychosoziale Gesundheit und Kreativitätsförderung (EAG) grunnlagt som et europeisk senter for samarbeid innenfor kunst- og kreativitetsterapeutiske retninger.

I Norge startet den første utdanningsgruppen våren 1982. Norsk Forening for Integrativ Terapi (NFIT) ble stiftet i mai 1987. I dag arrangeres utdanningen i Integrativ terapi av NFIT i samarbeid med FPI. FPI bidrar med læreterapeuter til utdanningsseminarer og etterutdanningsseminarer og er ansvarlige for muntlig graduering og godkjenning av avsluttende skriftlig arbeid. NFIT bidrar også med norske læreterapeuter og co-terapeuter. Det arrangeres fortløpende utdanningsgrupper i regi av NFIT.

1.2 Integrative terapeuters kompetanse

Framtidens behandlingsformer vil være både tverrfaglige og tverretatlige. Integrativ terapi tar sikte på å rekruttere fagpersoner med ulik erfaringsbakgrunn innen helsefaglig, sosialfaglig og pedagogisk arbeid. NFIT har medlemmer som representerer mange ulike pedagogiske og helse- og sosialfaglige yrkesgrupper.

Utdanningen kvalifiserer til tittelen Integrativ terapeut. NFIT samarbeider med andre utdanningsinstanser innen Norsk Forbund for Psykoterapi (NFP) for en ordning hvor psykoterapeuter godkjennes etter vedtatte kompetansekrav (se pkt. 1.3). Tittelen psykoterapeut er ikke beskyttet i Norge i dag.

Ved gjennomført utdanning i Integrativ terapi kan en drive selvstendig praksis hvor en tilbyr psykoterapi, rådgivning eller supervisjon med bakgrunn i utdanningen i Integrativ terapi. Andre Integrative terapeuter er ansatt ved ulike psykiatriske eller pedagogiske institusjoner eller jobber med personalutviklingsprosesser innen ulike organisasjoner. Det forutsettes at personer som har gjennomført utdanning i Integrativ terapi har kompetanse til selv å vurdere hvilke oppgaver og hvilket ansvar de kan påta seg, enten man har selvstendig praksis eller er i et arbeidsforhold. Dette vil ikke minst vil ha sammenheng med tidligere utdanning/profesjon.

NFIT har utarbeidet etiske retninger for den faglige utøvelsen som er i samsvar med de etiske retningslinjene til den norske paraplyorganisasjonen NFP og den europeiske sammenslutningen European Association for Psychotherapy (EAP) (se pkt. 1.3).

1.3 Samarbeidspartnere

Fritz Perls Institutt ligger i Tyskland ved bredden av Beversee, nær Düsseldorf. Her gjennomføres hvert år 200 - 300 utdanningsseminarer. Som 3 - 5 årige etterutdanningstilbud finnes det i Tyskland flere ulike linjer; blant annet Integrativ danseterapi, drama-, kunst- og musikkterapi, barne- og ungdomsterapi og parterapi. Den norske studieplanen legger spesielt vekt på det bevegelsesterapeutiske aspektet og kreative metoder.

NFIT er medlem av Norsk Forbund for Psykoterapi (NFP) som ble stiftet i oktober 1998 i den hensikt å samle psykoterapiforbund og psykoterapeuter i Norge. Et hovedformål for NFP er å forme utviklingen av psykoterapi i Norge. Foreningen skal spesielt ivareta et høyt faglig- og personlig utviklingsnivå samt en høy etisk standard til beste for medlemmets klienter.

NFP er en paraplyorganisasjon som sorterer under European Association for Psychotherapy (EAP) basert på *Strasbourg Deklaration on Psychotherapy of 1990*. EAP representerer samlet 166 organisasjoner (23 nasjonale paraply-organisasjoner og 19 europeiske organisasjoner for psykoterapi) fra 37 europeiske land og ved det mer enn 70 000 psykoterapeuter (2002).

Norsk Forbund for Psykoterapi (NFP) er godkjent av EAP som norsk sertifiseringsinstans for psykoterapeuter og arbeider for tiden bl.a. med sertifiseringsordning for psykoterapeuter i Norge. NFIT har tilsluttet seg NFP's etiske retningslinjer.

NFIT er videre tilsluttet voksenopplæringsorganisasjonen Populus og mottar undervisningstilskudd for avholdte kurstimer og reisetilskudd til kursledere

1.4 Studieplanens oppbygning

Kapittel 1: utgjør studieplanens innledning der omfanget av utdanningen, bakgrunnen for Integrativ terapi, Integrative terapeuters kompetanse og NFIT sine samarbeidspartnere blir presentert.

Kapittel 2: gjør rede for studiets grunnlagstenkning og teoretiske rammeverk. Det inneholder en kort presentasjon av Vitenskapstree (Tree of Science) som er benevnelsen på forklarings- og erkjennelsesmodellen for teori og praksis i Integrativ terapi.

Kapittel 3: her presenteres utdanningens mål.

Kapittel 4: redegjør for opptakskrav til studiet og studiets undervisningsformer, arbeidsformer, vurderingsformer, eksamensformer og godkjenningsordninger.

Kapittel 5: studiets innhold og oppbygging presenteres her via en helhetlig oversikt og gjennom det enkelte års innhold. Til hvert studieår hører det kompendium med pensumlitteratur som kommer i tillegg til studieplanen. Her vil litteraturen bli knyttet opp til de prosessorienterte gruppene og temaet i det enkelte fordypningsseminaret i det gjeldende utdanningsår.

2.0 GRUNNLAGSTENKNING OG TEORETISK RAMMEVERK

2.1 Teoretisk grunnlag

Å integrere betyr å innpasse noe i et hele eller å skape en helhet. Integrativ terapi er en integrasjonsmodell som søker å ta vare på ulike retningers styrker for å motvirke ensidighet innen behandling samt å sikre de ulike skolers kliniske erfarings- og forskningsgrunnlag. Ønsket om å skape en helhet gjelder både det teoretiske grunnlaget som Integrativ terapi er forankret i og den terapeutiske prosessen. Målet er å utvikle felles overordnede teoribegreper og strategier på tvers av skoleretninger. Samtidig ønsker Integrativ terapi å la det beste i ulike tradisjoner påvirke hverandre gjensidig og høyne perspektivet og kvaliteten på terapeutisk arbeid. En slik integrasjonsmodell er noe annet enn en eklektisk utvelgning av metoder uten egen teoretisk overbygning.

Filosofisk er Integrativ terapi fundert i den fenomenologiske, hermeneutiske og eksistensielle tradisjon. Den bygger på erkjennelsen av mennesket som et *kropp-, sjel-, ånd - subjekt* omgitt av fortid, nåtid og framtid. I Integrativ terapi benyttes begrepet *Leib* for å betegne at mennesket er et helhetlig, integrert vesen. Det tyske filosofiske begrepet *Leib* benyttes fordi vi ikke har et tilsvarende godt norsk begrep.

Leib har tre dimensjoner: *kropp*; den biologiske, fysiske levende organisme, *sjel*; emosjonalitet, kreativitet, våken bevissthet og *ånd*; våkenhet og interesse for overordnede spørsmål i tilværelsen. *Leib* er kroppen som er gjennomtrengt av sin sansebevissthet, som merker/kjenner seg selv, føler og tenker, som fatter seg selv og er seg denne selvbevissthet bevisst. Den er et subjekt som kan objektivisere seg selv. Det materielle i mennesket; anatomien og fysiologien, er gjennomtrengt av det transmaterielle; følelser, tanker og hukommelse. Det transmaterielle overskrider det materielle men kan ikke være uten det materielle: en tanke kan ikke tenkes uten hjernen, en følelse kan ikke føles uten nerveaktivitet. *Leib* er den besjelede kropp - eller den synlige sjel, den åndelige materie - eller den materielle ånd.

Integrativ terapi bidrar til å motvirke tingliggjøring, isolasjon og fremmedgjøring i det menneskelige fellesskap. Terapiens redskap er anvendt humanvitenskap hvor kjernebegrepene er *det skapende menneske* slik det utvikler seg i samspill med andre, og *flerperspektivet* på grunnlag av felles erfaring og drøfting. Integrativ terapi legger særlig vekt på å utvikle et mangfold av terapeutiske metoder tilpasset klientens behov. Metodene er hentet fra gestalt-terapeutiske (Perls o.a.), teatral (Moreno, Stanislavsky o.a.), psykoanalytiske, aktiv analyse (Freud, Ferenczi o.a.) og kroppsorienterte (Reich, Raknes o.a.) tradisjoner og innbefatter alle typer kunstneriske uttrykk; bevegelse, bilde og musikk. Forskjellige metodiske innfallsvinkler gir muligheter for forståelse, erkjennelse og bearbeiding av konfliktstoff.

2.2 Verdigrunnlag

Hovedmålet for Integrativ terapi er å fremme helse og velvære og lindre lidelse.

I Integrativ terapi betraktes mennesket som et sameksisterende vesen i et tidskontinuum og innenfor en samfunnsmessig og økologisk sammenheng. Menneskets bevisste og ubevisste streben kommer til uttrykk i forhold til medmennesker og omverden. Både det legemlige, motivasjon og følelsesliv, livsmål og verdigrunnlag må omfattes av en terapeutisk prosess. Kroppen som sansende og uttrykkende står i et potensielt kreativt forhold til alle ting rundt seg. Vi forstår derfor mennesket antropologisk som *det skapende menneske*.

Opplevelsen av helse er individuell og påvirkes av samspillet mellom individ og miljø. I enhver behandling understrekes derfor samhandlingsaspektet og hvordan aktørene påvirker hverandre gjensidig i en intersubjektiv prosess, både i den terapeutiske relasjon og på systemnivå.

2.3 Vitenskapstreet

Vitenskapstreet (Tree of Science) er benevnelsen på forklarings- og erkjennelsesmodellen for teori og praksis i Integrativ terapi (H. Petzold, 1990). Modellen omfatter tre teoretiske nivåer; metateori (overordnede hypoteser), realeksplikative teorier (forståelsesmodeller som forklarer virkeligheten som teorier innen personlighets- og utviklingsteori, teorier om helse og sykdom) og prakseologi (teorier for praksis som prosessteori og intervensjonslære).

2.3.1 Metateori

Metateorier er teorier med stor rekkevidde (large scale theories). Det er framstillinger eller metafortellinger om menneskets vesen, livets mening eller verdens hemmeligheter, det er verdensanskuende hypoteser som på grunn av deres omfattende karakter ikke kan prøves empirisk.

På 1960 - tallet markerte Petzold m.fl. en teoretisk overbygning for psykoterapi som motvekt til rent eklektiske posisjoner. De to viktigste elementene i denne overbygningen er *det heraklitiske prinsipp* og *ko - respondens modellen* (Petzold 1990).

Benevnelsen *det heraklitiske prinsipp* stammer fra den greske filosofen Heraklit som forfektet det prosessuelle ved alt værende; alle fenomener og alle teorier; livet er en kontinuerlig prosess av integrasjon og skapelse/ tilblivelse. Dette står i motsetning til å lete etter evige sannheter.

Det erkjennelsesteoretiske ståsted i Integrativ terapi er fenomenologisk - strukturell og hermeneutisk. Et underliggende premiss i Integrativ terapi er at mennesker er subjektive meningsbærere og at deres atferd er formålsrettet. Utgangspunktet i fenomenologien er at mennesket skaper sin bevissthet gjennom sansning. I en intersubjektiv ko-respondens skapes strukturer av disse fenomenene. Utveksling og drøfting fører til konsens om felles skapt mening. Dette kan nedfelles i konsepter som blir ledende for samhandling og fører til ny ko-respondanse og ny konsensus som overprøver gamle begreper.

Denne konkrete, kroppslige *ko-respondens* representerer for Integrativ terapi en erkjennelsesteoretisk modell som leder til handlingsteoretiske prinsipper. I metodologisk forstand er den en modell for mellommenneskelig kommunikasjon generelt og for terapipraksis spesielt. Ko-respondens blir dermed kjernen i metateorien til Integrativ terapi.

Metateoretiske temaer :

- Erkjennelsesteori og vitenskapsteori (fenomenologi og hermeneutikk)
- Kosmologi (livsverdensbegrepet)
- Antropologi (legeme - sjels problemet)
- Samfunnsteori
- Etikken ved psykoterapi og behandling

2.3.2 Realeksplikative teorier

De realeksplikative teorier har mindre rekkevidde (middle - scale theories) enn metateorien. De er rettet mot å forklare konkrete situasjoner ved hjelp av anvendt humanistisk vitenskap. Grunnleggende i de realeksplikative teorier er den intersubjektive forståelse og dybdehermeneutikk.

Realeksplikative teorier består av :

- Personlighetsteori (utviklingsbasert og relasjonsorientert)
- Utviklingsteori (synoptisk, interaksjonsbasert, økologisk og livsløpsrelatert)
- Helse - og sykdomsteori
- Spesielle terapiteorier.

2.3.3 Prakseologi

Enhver praksis, hver handling, inneholder teoretiske antagelser og bygger både på metateoretisk forståelse og realeksplikative teorier. Den systematiske praksis muliggjør en forskningsprosess som samler hendelsene i praksis og styrer og omarbeider dem med tanke på empirisk prøving og teoridannelse.

Prakseologien består av:

- Prosessteori
- Intervensjonslære
- Metodelære
- Institusjonsteori, praksisteori, målgruppeteori

Prakseologien i Integrativ terapi er preget av stor metodisk variasjon. Gjennom mangfold i metodikk får pasienten tilgang til sine livstemaer på forskjellige måter. Konfliktstoff kan bli avdekket og bearbeidet på en opplevelsesnær måte.

Studenten får innføring i følgende overordnede, teoretiske prinsipper i forhold til prakseologien:

1. Den ko-responderende prosessen mellom pasient og terapeut.
2. Den hermeneutiske spiral som benyttes som et bilde på hvordan erkjennelsesprosessen skrider fram; sanse - fatte - forstå - forklare. Vi nærmer oss klienten med en forståelse og noen spørsmål basert på de forestillinger vi allerede har, møtet fører til ny forståelse, nye spørsmål og en utvidet forståelseshorisont.

3.0 UTDANNINGENS MÅL

3.1 Overordnede mål

De overordnede målene med utdanningen i Integrativ terapi er;

- å gi den enkelte student et personlig, teoretisk og metodisk grunnlag for utøvelse av psykoterapi
- å gi en utdanning som i sin realitet tilfredsstillende de krav FPI/EAG og EAP stiller til utdanning av psykoterapeuter.

Integrativ terapi sikter mot å utvikle metodiske verktøy og teoretisk forståelse i forhold til de utfordringer samfunnsutviklingen i dag gir. Grunnlaget for dette ligger i den faglige og personlige kompetanse studenten har ved starten av utdanningen. Avsluttet utdanning skal kvalifisere til å arbeide mer selvstendig og ansvarlig som terapeut, og gjennom dette bidra til den psykoterapeutiske omsorgen for den del av befolkningen som har behov for dette og til mer mangfold i det norske behandlingstilbudet.

Det legges vekt på at terapeuten i sin utøvelse tar hensyn til de begrensninger som ligger i egen faglig bakgrunn og kompetanse og de sosiale/institusjonelle rammer han/hun fungerer innenfor samt vurderer behovet for tverrfaglig samarbeid.

3.2 Profesjonelle kompetansemål

I Integrativ terapi utvikles fagkompetanse i en sosial kontekst; i skjæringspunktet mellom personlig og teoretisk kunnskap. Personlig kompetanse vurderes som en integrert del av en total profesjonalitet. Personlig utviklingsarbeid i en sosial gruppekontekst er nødvendig for å integrere teoretisk fagstoff. Integrativ terapi opererer derfor med både personlig, sosial og teoretisk kompetanse som profesjonelle kompetansemål.

3.2.1 Teoretiske kompetansemål

- Utvikle innsikt i det filosofiske og erkjennelsesteoretiske grunnlag (metateori)
- Tilegne seg kunnskap om utviklings - og personlighetsteori, helse- og sykdomslære og spesielle terapiteorier (realeksplikative teorier)
- Få kjennskap til og erfaring med en rekke terapeutiske metoder; som gestaltterapi, uttrykksterapi, bevegelsesterapi, psykodrama, musikkterapi, kognitive og psykodynamisk orienterte metoder.
- Utvikle evne til refleksjon og kritisk tenkning.

3.2.2 Personlige kompetansemål

- Utvikle innsikt i egne verdier og holdninger, og evne til å utvikle og ta i bruk sine muligheter optimalt i forhold til fagutøvelsen
- Utvikle evne til integrering av kunnskap og på bakgrunn av dette kunne diagnostisere, planlegge og gjennomføre terapeutiske tiltak.
- Utvikle evne til kroppslig sansing og kroppslige uttrykk i forhold til grunnforståelsen i Integrativ terapi (metateori).

3.2.3 Sosiale kompetansemål

- Utvikle evnen til å kunne forholde seg til komplekse sosiale situasjoner og skape gode terapeutiske / pedagogiske rammebetingelser (prakseologi)
- Utvikle forståelse og se sammenhenger mellom sykdom / helse og menneskers livssituasjon (realeksplikative teorier)
- Skape gode situasjoner hvor en kan utvikle kontakt og samarbeid
- Utvikle evne til tverrfaglig samhandling med enkeltpersoner og grupper
- Utvikle evne til endringsfokuset konfliktarbeid (prakseologi).

4.0 RAMMER FOR STUDIET

4.1 Opptakskrav til Integrativ terapi studiet

a) Forkunnskaper:

Det kreves minimum 3 års universitets eller høgskoleutdanning innenfor helse - og sosialsektoren eller tilsvarende, f.eks. pedagogisk utdanning. Annen utdanning på universitets og høgskolenivå krever i tillegg realkompetanse med erfaring fra profesjonelt arbeid med mennesker. Profesjonelt arbeid med mennesker kan være arbeid innen helse, sosialomsorg, undervisning, personalarbeide, ledelse, kundebehandling eller rådgiving. UF (Utdannings og Forskningsutvalget i NFIT) vurderer den enkeltes søkers kompetanse.

Søkeren må ha fylt 24 år ved utdanningens start og må ha minst 2 års relevant arbeidserfaring i full stilling.

Studenten bør i utdanningsperioden være i et arbeidsforhold som gir grunnlag for utøvende fagpraksis. Dette vil si at de bør ha mulighet til å utprøve teoretisk / metodisk ervervet kunnskap i direkte arbeid med klienter eller i andre relevante faglige sammenhenger.

Hvis studenten ikke er i et slikt arbeidsforhold, skal det til sammen gjennomføres relevant praksis på til sammen 4 uker i løpet av 3 og/eller 4 studieår. Denne type praksis organiseres av studentene selv. Praksis som innebærer arbeid med klienter skal utføres under veiledning.

b) Introduksjonsseminar/ opptaksseminar i Integrativ Terapi

Introduksjonsseminaret i Integrativ Terapi kan være et frittstående seminar med introduksjon til Integrativ Terapi. Det kan også være et opptaksseminar til utdanningen (4 dager, 32 undervisningstimer).

Seminaret gir anledning til å bli kjent med en helhetlig metode for psykoterapi og personlighetsutvikling. Deltagerne vil her bli kjent med kropporienterte- og kunstterapeutiske metoder. Under seminaret vil deltagerne være aktive i egen erfaringsprosess. De arbeider både individuelt, parvis, i små grupper og med hele gruppen.

Hensikten med seminaret for de som ønsker å søke utdanning i Integrativ terapi er å få oversikt over søkerens forutsetninger, særlig evne til å forholde seg til kompliserte sosiale situasjoner og evne til å kommunisere i gruppe. Dette vil også innebære evne til å bearbeide personlig materiale.

For de deltagere som ønsker å søke opptak til Integrativ terapiutdanningen vurderer læreterapeut og co - terapeut søkeren ved avsluttet seminar og oversender sin vurdering til UF.

c) Opptaksintervju

Opptaksintervjuet tar som opptaksseminaret sikte på å få oversikt over søkerens personlighet, bevissthet og biografiske fortid, utholdenhet, empati- og introspeksjonsevne. NFIT bruker intervjuere som er kurset i å holde opptaksintervju, fortrinnsvis læreterapeuter. Intervjuer avgir sin skriftlige innstilling til UF. Dersom søker avvises, skal dette begrunnes. Søker kan få et nytt intervju med en av de andre intervjuerne. Dette kan skje etter ønske både fra intervjuer og søker.

d) Godkjenning og kontrakt

Studenten blir godkjent når formelle kriterier er oppfylt og personlig egnethet fastslått. Studenten blir deretter tilsendt egen kontrakt som binder studentene til de prosessorienterte selverfaringsgruppene i den første delen av utdanningen.

Dersom søkeren avvises, skal dette begrunnes skriftlig.

Studenter som ikke oppfyller formelle opptakskrav kan etter vurdering av UF følge utdanningen, men kan ikke graduere og få utstedt vitnemål.

4.2 Omfang og varighet

Utdanningen er et deltidsstudium. Studiet strekker seg over 4-5 år som tilsvarer 120 studiepoeng i høyskole/universitetssammenheng (30 studiepoeng pr.år) Studiet tilsvarer et Masternivå. Første del av utdanningen, 60 studiepoeng, gjennomføres på 2 år. Annen del, 60 studiepoeng, kan strekkes over noe lengre tid. Seminarene arrangeres med samme frekvens som i første del av utdanningen mens studentene kan velge å benytte noe mer tid på muntlig graduering og avsluttende skriftlig arbeid.

Undervisningen organiseres i prosessorienterte selverfaringsgrupper og fordypningsseminarer av 4-5 dagers varighet (30-40 undervisningstimer), fordelt med ca. 7 seminarer pr. år de tre første årene. Det siste året arrangeres det 2 seminarer og i tillegg opprettes det egne supervisjonsgrupper som selv bestemmer når de møtes(60 t til sammen). Av disse timene kan en få godkjent 20 t av veiledningen en får på egen arbeidsplass.

4.3 Arbeids- og undervisningsformer

a) Undervisningsformer:

Undervisningen foregår i prosessorienterte selverfaringsgrupper, fordypningsseminarer og teoriseminarer. Tilegnelse av teori vil skje i seminarer, i kollokviegrupper og gjennom selvstudium.

Utdanningen skal gi studenten et teoretisk og metodisk grunnlag innen Integrativ terapi.

b) Kollokviegrupper:

Kollokviegrupper på 3-5 studenter skal dannes ved oppstart av studiet. I kollokviegruppene kan studentene gå gjennom erfaringer fra de prosessorienterte selverfaringsgruppene og fordypningsseminarene, diskutere litteratur, overføre ny innsikt til egen profesjon, gjøre øvelser og lignende. Disse gruppene er selvstyrte. Gruppene som dannes kan også gjennomføre den muntlige gradueringen sammen.

c) Fadder:

I starten av første utdanningsår opprettes det fadderordning i de prosessorienterte selverfaringsgruppene (utdanningsgruppen man tilhører). Fadder er kontaktperson for den enkelte student og kan benyttes til samtale og veiledning i tiden mellom de ulike seminarene.

d) Litteratur:

Pensum omfatter til sammen ca. 8000 sider. Pensum settes til ca. 1600 sider pr.år, med noe mindre omfang pr.år i den første delen av utdanningen enn den siste. 400 s pr.år skal være valgfri litteratur som knyttes til studentens avsluttende skriftlig arbeid (1600 s. til sammen).

e) Individuell terapi:

Godkjenning som Integrativ terapeut (4 års utdanning) krever 80 timer individuell terapi, fortrinnsvis kroppsorientert. Det anbefales å starte denne egenerapien i løpet av første utdanningsår. Individuell terapeut skal godkjennes av UF.

f) Bevegelsestrening:

Videre kreves bevegelsestrening i form av martial arts el. (eks. Thai Chi, QiGong). Dette er funksjonell trening som gir god erfaring med kroppsarbeid. Et godt utbytte krever at en utøver slik trening regelmessig over en 2 års periode.

4.4 Vurderingsformer

a) Frammøte:

Alle grupper og seminarer er obligatorisk. Frammøte må være minst 80 % i prosessorienterte selverfaringsgrupper (kan være borte fra 1 gruppesamling). Ved fravær over 20% vurderer lærere/terapeuter i samråd med student hva som kan være aktuelt av andre seminarer å delta på. Alle spesialseminarer og teoriseminarer må gjennomføres med 100% tilstedeværelse.

b) Evaluering ved avslutning av utdanningens første del:

Studentene blir fortløpende vurdert i løpet av utdanningen av lærere/terapeutene. Ved avslutning av første del blir det foretatt egen evaluering, se pkt. 4. 5.1

c) Mappeinnlevering

Ved slutten av andre utdanningsår innleveres mappe som skal inneholde tre skriftlige oppgaver:

- en beskrivelse av egen utviklingsprosess i løpet av utdanningens to første år, 4 – 6 s.
- referat fra 1 prosessorientert selverfaringsgruppe skrevet sammen med medstudent
- beskrivelse av et av emnene som er tatt opp i prosessorientert selverfaringsgruppe eller på et fordypningsseminar. Beskrivelsen skal innehold teori og egne refleksjoner rundt emnet, 4 – 6 s.

Mappen må være vurdert til godkjent av begge lærere/terapeuter før neste del av utdanningen kan påbegynnes.

4.5 Eksamensordning og godkjenninger

4.5.1 Godkjenning som Integrativ terapeut

Når første del av utdanningen er gjennomført, vil studenten ha utviklet realkompetanse som kan benyttes innen eget fagfelt. NFIT ved UF utsteder en dokumentasjon på det gjennomførte studieløpet når student har levert kopi av studiebok.

Ved avslutning av den utdanningens første 2 år gjennomføres en evaluering av den enkelte deltaker. Adgang til annen del av utdanningen avgjøres på grunnlag av læreterapeutenes og co-terapeutens vurdering supplert med inntrykk fra utdanningsgruppens medlemmer.

Slutført utdanning der alle obligatoriske deler er gjennomført fører frem til godkjenning som Integrativ terapeut. Gradueringsdokumentet utstedes per i dag av FPI/EAG og Det Frie Universitetet i Amsterdam. I tillegg til gradueringsdokumentet utsteder NFIT ved UF en oversikt over hva som er gjennomgått i løpet av utdanningen.

Godkjenning som Integrativ terapeut krever at alle deler av utdanningen er gjennomført og godkjent.

- **Seminarer: prosessorienterte selverfaringsgrupper/ fordypningsseminarer/ teoriseminarer.**

Alle seminarer skal være dokumentert gjennomført og godkjent av læreterapeut i egen studiebok.

- **Pensum**

Den obligatoriske litteraturen på pensumlisten skal være kjent. Studenten utarbeider liste over selvvalgt pensum til avsluttende skriftlig oppgave.

- **Individualterapi og bevegelsestrening**

Gjennomført individualterapi og bevegelsesterapi etter gjeldende regler skal være dokumentert av læreterapeut/leder i studieboken.

- **Muntlig gruppeeksamen (gradueringskollokvium)**

Den muntlige gruppeeksamenen er en muntlig høring i utdanningens teoripensum. Den enkelte kandidat vurderes til bestått eller ikke bestått. Sensor utpekes av Fritz Perls Instiutt. I tillegg deltar en norsk læreterapeut utpekt av NFIT. Vurderingen av den enkelte kandidat avgjøres av sensor i samråd med den utpekte personen fra NFIT.

Gruppeeksamen skal forberedes og gjennomføres i gruppe. Antall kandidater bør være 4 personer. Etter vurdering av NFIT kan antallet endres til færre kandidater. Gruppen tar selv kontakt med NFIT og ber om eksamensdato når gruppen er klar til å gå opp til eksamen. Muntlig eksamen avvikles vanligvis før studenter starter på avsluttende skriftlig arbeid.

Det er utarbeidet egne spørsmål av NFIT til muntlig gruppeeksamen med henvisninger til pensumlitteratur. Spørsmålene finnes på NFIT sine hjemmesider. Disse bør eksamensgruppen gjennomgå og arbeide med over tid i forkant av muntlig eksamen.

Sensor stiller pensumrelevante spørsmål som deltakerne samtaler rundt. Ved bedømmelsen vurderes både svarene og de gruppedynamiske prosessene i eksamenssituasjonen. Det viktige er dermed ikke bare riktig svar, men også kandidatens refleksjoner rundt Integrativ terapi. En hovedoppgave for den enkelte kandidat er hele tiden å holde kontakt med gruppen. I tillegg bør alle studenter velge et eget fordypningsområde, f. eks. utviklingsteorier, ko-respondens etc. som sensor kan stille spørsmål fra.

Muntlig eksamen er offentlig og studenter må være forberedt på at det kan være tilhørere tilstede.

- **Avsluttende skriftlig arbeid**

Det avsluttende arbeidet skal være et selvstendig bidrag til teoretisk eller metodisk videreutvikling og vise at kandidaten har innsikt i sammenhengen mellom teori og praksis. Arbeidet vurderes til godkjent eller ikke godkjent av to lærere/terapeuter oppnevnt av FPI (en fra FPI /en fra NFIT).

Arbeidet skal ha et omfang på maks 10500 ord (fordelt med 350 ord pr.side – altså maks 30 sider). Alternativt kan det skrives to artikler. Arbeidet skal være publiserbart både mht. innhold og layout samt referanser og siteringer.

Det skriftlige arbeidet kan leveres før eller etter den muntlige gradueringen. Kandidaten anbefales å drøfte problemstilling med kollegaer. UF kan på initiativ fra kandidaten gi tilbakemeldinger på problemstilling og være behjelpelig med å finne en veileder.

Norske avslutningsoppgaver skal inneholde et sammendrag på ca. 10 linjer både på tysk og på engelsk. Oppgaver kan også skrives på engelsk eller tysk.

I tillegg skal det utarbeides en standardisert prosess- rapport som beskriver behandling av en pasient/klient, på 25 – 40 sider. Denne rapporten skal omfatte bl. annet den opprinnelige diagnosen (etter ICD – 10 eller DSM – IV), den prosessuelle diagnostikken, en behandlingsplan, rapporter fra enkelttimene og anvendelsen av de 14 behandlingstiltakene. Det foreligger et rapportmønster.

Gradueringsdokumentet

Om avslutningsoppgaven leveres etter den muntlige gradueringen og kandidaten har gjennomført alle obligatoriske deler av utdanningen, kan man samtidig søke om gradueringsdokumentet. Det skal legges ved en kopi av studieboka (alle kurs skal være signert av lærer/terapeutene). I følgebrevet skal det oppgis antall timer gjennom hele utdanningen (prosessorienterte selverfaringsgrupper, fordypningsseminarer, intensivseminar, teoriseminarer, supervisjonsgrupper og individualterapi). Videre skal det oppgis hva man har av tidligere utdanning.

FPI vil påføre antall timer og tittelen til gradueringsoppgaven (eventuelt med engelsk/tysk oversettelse av originaltittelen) på gradueringsdokumentet. Når FPI har mottatt dokumentasjon over alle obligatorisk deler av utdanningen vil gradueringsdokumentet bli sendt ut.

5.0 STUDIETS INNHOLD OG OPPBYGNING

Utdanningsplan

1. år	2. år	3. år	4. år
1 – 3. år : Til sammen 360 timers prosessorienterte selverfaringsgruppe å helger på 3 1/2 dag (utdanningsgrupper)			
4 prosessorienterte selverfaringsgrupper (utdanningsgruppe) à 30t =120 t	4 prosessorienterte selverfaringsgrupper (utdanningsgruppe) à 30t =120 t	4 prosessorientert selverfaringsgrupper (utdanningsgruppe) a30 t=120 t	Supervisjonsseminar I, metodikk, 40t
Fordypningsseminar 1: Kreative medier/intermediært arbeide, 40t	Fordypningsseminar 4: Kreativ bevegelsesimprovisasjon, 40t	Intensivseminar, 12 dager, sommer mellom 3.og 4.utdanningsår, 70t	Supervisjonsseminar II, kasustikk, 40t
Fordypningsseminar 2: Rollebytteteknikker og drømmer, 40t	Teoriseminar I, 24t	Teoriseminar II, 24t	Supervisjonsgruppe, 60t
Fordypningsseminar 3: Psykofysisk respirasjonsterapi, 40t	Fordypningsseminar 5: Prosessuell diagnostikk, 40t	Fordypningsseminar 6: Kriseintervensjon, 40t Fordypningsseminar 7: Enten "Psykopatologi" eller " Anatom/ nevropsykologi", 24 t	1 skriftlig oppgave, 1 behandlingsjournal Muntlig graduering i gruppe på 3-5
Til sammen 7 helger I tillegg: Individuell terapi 80 timer. Bevegelsestrening, f.eks. deltagelse i Aikido, Thai Chi eller annen Martiell kunstart, sammenhengende trening over to år.	Til sammen 7 helger	Til sammen 7 helger + Intensivseminar	Til sammen 2 helger + supervisjonsgruppe

De prosessorienterte selverfaringsgruppene er utdanningsgrupper der studenter fra samme kull deltar. Gruppene ledes av fast læreterapeut og co-terapeut. I de første to årene er hovedfokuset egenutvikling. Tredje året bytter gruppen læreterapeut og co-terapeut og hovedfokuset flyttes til terapeutrollen.

I tillegg arrangeres en rekke fordypningsseminarer som har hovedfokus på ulike metodiske tilnærminger, på diagnostikk og på supervisjon. I alle seminarer skjer læringen gjennom egen erfaring med ulike metoder og tilnærminger og teoretisk refleksjon over prosessen. På disse seminarene kan også deltagere utenom utdanningsgruppene delta.

I tillegg arrangeres to teoriseminarer, et i 2.studieår og et i 3.studieår. Deltagerne får her nærmere innsikt i det teoretiske grunnlaget til integrativ terapi.

Et intensivseminar over 70 timer går om sommeren mellom tredje og fjerde utdanningsår. Dette gir mulighet til å komme tilbake til og gå dypere inn i problemstillinger som har vært berørt tidligere.

I tredje utdanningsår arrangeres enten seminar i psykopatologi eller anatomi/nevropsykologi. Seminarene avsluttes med en avsluttende skriftlig eksamen. Studenter med helsefaglig bakgrunn vil få fritak fra disse seminarene hvis de ønsker dette.

Supervisjonsgruppe i tredje og fjerde studieår innebærer veiledning på eget arbeid. De 60 timene fordeles på flere samlinger. Utdanningen avsluttes i fjerde studieår med en skriftlig oppgave, en behandlingsjournal og en muntlig graduering.

I tillegg tilbys det seminar om innføring i medikamentlære. Dette seminaret er frivillig og inngår ikke som del av utdanningen.

5.1 Utdanningens første del

Første del av utdanningen strekker seg over to år. Den består av ca. 460 timer og utgjør 60 studiepoeng (230 t hvert år, 30 studiepoeng pr.år). To faste lærere følger studentene gjennom begge årene i utdanningsgruppen. I første studieår gjennomføres fire samlinger i prosessorientert selverfaringsgruppe og tre fordypningsseminarer (til sammen 7 samlinger). I andre studieår gjennomføres fire samlinger i prosessorientert selverfaringsgruppe, to fordypningsseminarer og ett teoriseminar (til sammen 7 samlinger).

1. utdanningsår

a) Prosessorienterte selverfaringsgrupper:

I løpet av første studieår gjennomføres 4 samlinger i prosessorienterte selverfarings- grupper (4 dager a 30 timer), 2 samlinger i hvert semester. På disse samlingene deltar kun deltagere fra samme utdanningsgruppe. Av denne grunn omtales også slike prosessorienterte grupper som "utdanningsgruppe". Samlingene starter som oftest torsdag ettermiddag og avsluttes søndag formiddag. Gruppen ledes av to lærere som vil være de samme i 1.og 2.utdanningsår.

I de prosessorienterte gruppene får deltakerne oppleve Integrativ terapi og psykoterapi i praksis. Disse erfaringene skal gi grunnlag for en terapeutisk grunnholdning og personlig vekst. Her legges hovedvekt på bevissthetstrening, aktiv og passiv avspenning, basisbegreper om åndedrett og funksjonelt kroppsorientert arbeid. Studentens egenerfaring står i sentrum. Målet er at teori læres i nær tilknytning til praksis.

Etter hver prosessorientert gruppesamling skrives det prosessnotat av to og to studenter på omgang som skal leveres til gruppen før neste gruppesamling.

Temaene for de prosessorienterte gruppene kan variere utfra hva som skjer i den enkelte utdanningsgruppe. Temaer som kan være aktuelle i første utdanningsår er:

- Bli kjent med gruppen, jeg og gruppen
- Utforming av livspanorama
- Motstand
- Integrativ terapies identitetssøyer

b) Fordypningsseminarer:

I tillegg til samlinger i prosessorientert gruppe, gjennomføres det i løpet av første utdanningsår i tillegg 3 fordypningsseminarer. Disse er på 40 timer og foregår vanligvis fra torsdag ettermiddag til mandag formiddag. I disse seminarene kan også personer utenom utdanningsgruppen delta.

Fordypningsseminarene har fokus på de ulike hovedgrupper av terapeutiske metoder og teknikker som benyttes i Integrativ terapi. Seminarene ledes av ulike lærere/ co – terapeuter og er ikke de samme som i prosessorienterte grupper.

Fordypningsseminar 1: Kreative medier og intermediært arbeid, 40 timer

Gjennom opplevelse /egenerfaring blir studenten kjent med forskjellige kreative medier som f.eks. musikk, bevegelse, drama, improvisasjoner, tegning, maling, leire, masker og poesi. Bruken av kreative medier er et spesielt kjennetegn ved den integrative tilnærmingen til terapi.

Studentene får innføring i teoretiske emner (Moreno, Perls, Maslow) i tilknytning til at kreative medier blir diskutert og utprøvd, i særdeleshet teorien om den kreative kropp og antropologien om det skapende mennesket (Petzold, Orth).

Kjennskap til hvilke egenskaper og muligheter som ligger i hvert enkelt medium skal innarbeides, blant annet med tanke på ulike anvendelsesområder i en behandlingssituasjon. Mediene skal også kunne forstås utfra teoriene om mellomliggende objekter eller overgangsobjekter. Ulike metoder og teknikker blir gjennomgått. Gjennom intermediært arbeid blir det også vist hvordan man kan forbinde de ulike medier med hverandre i en kreativ prosess.

Et eksempel på intermediært arbeid kan være at deltageren arbeider med et livstema gjennom bevegelse, tegning og poesi. Ved å bevege seg fra det ene til det andre kan deltageren oppleve at tema trer tydeligere frem og erfare nye muligheter til å uttrykke seg.

Seminaret er velegnet som inspirasjon og faglig påfyll for kunst og uttrykksterapeuter, billedterapeuter, gestaltterapeuter og andre som arbeider innen psykoterapi eller veiledning. Deltagerne bør ha noe erfaring med psykoterapi og være i stand til å ivareta seg selv i en gruppe hvor det åpnes opp for regressive prosesser og arbeide med ubevisst materiale.

Fordypningsseminar 2: Rollebytteteknikker og arbeid med drømmer, 40 timer

Deltakerne arbeider med egne drømmer ved bruk av forskjellige teknikker. Innholdet i drømmene blir også teoretisk gjennomarbeidet for en dypere forståelse av ulike prosessforløp og intervensjonsteknikker. Gestalt-terapeutiske begreper for rollearbeid og drømmebearbeiding gjennomgås og avgrensning mot andre metoder diskuteres.

Fordypningsseminar 3: Psykofysisk respirasjonsterapi, 40 timer

Respirasjon er grunnlaget for alle menneskelige livsprosesser. Respirasjonens forløp og faser og dens forhold til bevegelsen, er hovedtema.

Det sentrale er studentens fordypning i arbeidet med eget åndedrett og vegetative reaksjoner. Gjennom innsikt i egen pustedynamikk lærer studenten å bli veileder for pasienten. Siktemålet er at studenten blir istand til å observere, sammenligne og utprøve egen pust i ro, under forskjellige aktiviteter og i forskjellige kroppsregioner. Teoretisk betinger dette kunnskap om allmenn og funksjonell fysiologi, anatomi ved respirasjon, bevegelser og kretsløp og teori om kropps - og bevegelsesterapi.

2. utdanningsår

a) Proessorienterte selverfaringsgrupper:

I løpet av andre studieår gjennomføres 4 samlinger i prosessorienterte selverfaringsgrupper, to samlinger i hvert semester. Aktuelle emner i andre studieår kan være:

- Body Chart
- Angrep og forsvar
- Seksualitet/samspill mellom kjønnene
- Oppsummering av arbeidet i alle samlingene i utdanningens første del/avskjed

b) Fordypningsseminarer:

I løpet av andre studieår gjennomføres det 2 fordypningsseminarer i tillegg til de prosessorienterte selverfaringsgruppene.

Fordypningsseminar 4: Kreativ bevegelsesimprovisasjon, 40 timer

Allmenn bevegelseslære og sansenes fysiologi og psykologi er i fokus. Forstyrrelser av bevegelsesapparatet blir knyttet opp mot psykomotorisk behandlingsteori.

Kroppslige og emosjonelle opplevelser er uløselig bundet sammen. Bevegelsen medvirker til at ubevisst materiale bevisstgjøres og muliggjør bearbeiding og endring. Studenten skal bli fortrolig med hvordan bevegelsesimprovisasjon kan anvendes i forhold til en terapeutisk prosess. Studenten skal også bli kjent med de muligheter som ligger i kroppens kreative uttrykk. Metoden er bl.a. basert på danse - og uttrykksterapi. Arbeid med masker, terapeutisk pantomime og teater gir mange muligheter.

Fordypningsseminar 5: Prosessuell diagnostikk, 40 timer

Denne undervisningsbolken gir en innføring i prosessuell diagnostikk og intervjuteknikk. Prosessuell diagnostikk er læren om og opplevelsen av den intersubjektive prosess; scenen mellom klient og terapeut. Studenten skal lære strukturering av et førstegangsintervju og metodikken for utdypende anamnese. Det blir lagt vekt på en innføring i det teoretiske grunnlaget for den gestaltterapeutiske metode, prosessuelle diagnostikk og den diagnostiske betydning av kroppsspråk. Studenten skal erverve seg kunnskap om hvordan man som terapeut tar utgangspunkt i klientens forskjellige uttrykk og behov ved hjelp av ulike intervensjoner.

Teoriseminar 1 - Teoretiske grunnbegreper i Integrativ terapi

På dette seminaret skal det teoretiske grunnlaget for Integrativ terapi, kropporientert terapi og gestaltterapi innarbeides. Hovedområder; filosofisk grunnlag, legemets filosofi, antropologiske begreper, samfunnspolitiske implikasjoner ved terapeutisk arbeid og helse- og sykdomsbegreper. Terapeutens selvforståelse, terapeutisk atferd, den terapeutiske relasjon. Seminaret forberedes ved gjennomarbeidelse av aktuell teori.

Utdanningens annen del

Annen del av utdanningen omfatter 60 studiepoeng og kan strekke seg over 2-3 år avhengig av hvor lang tid den enkelte student bruker på muntlig graduering og avsluttende skriftlig arbeid. Det omfatter ca. 460 timer (230 t hvert år, 30 studiepoeng hvert år).

I denne delen av utdanningen legges økende vekt på studentenes eget terapeutiske arbeide gjennom fokus på terapeutrollen og supervisjon. Den prosessorienterte selverfaringsgruppen får i tredje utdanningsår to nye læreterapeuter og avsluttes etter 3 året.

3. utdanningsår

a) Proessorienterte selverfaringsgrupper:

I løpet av tredje studieår gjennomføres 4 samlinger i prosessorienterte selverfaringsgrupper, to samlinger i hver semester. Aktuelle emner i tredje studieår kan være:

- målsettinger for annen del av utdanningen/ forventninger
- arbeid i små grupper med rollene som terapeut, klient, observatør
- empati
- rollerepetoir, rolleinventar, rolleflexibilitet
- jeg – funksjoner
- vilje

b) Fordypningsseminar 6: Kriseintervensjon

Kreativ bevegelsesimprovisasjon og psykofysisk respirasjonsterapi skal være gjennomført før deltakelse i dette seminaret. Seminaret er derfor plassert i det tredje utdanningsåret. Tre aspekter vektlegges; terapeutens krise, klientens krise og gruppens krise. Forståelse av sykkelig utvikling og gjennomarbeiding av kriser skal formidles ved praksis og knyttes til teori. Særlig vekt legges på å innøve teknikker for kriseintervensjon og erkjennelse og gjennomarbeiding av egne kriser.

c) Fordypningsseminar 7: "Anatomi/nevropsykologi" eller "Psykopatologi"

I løpet av 3. utdanningsår gjennomføres **ett** av disse seminarene. Begge seminarene går over 24 t. Seminaret om "Anatomi/ nevropsykologi" omhandler muskel og skjelettsystemet, nevroanatomi, nevrofysiologi, endokrinologi og de nevropsykologiske forutsetninger for læring. Seminaret om "Psykopatologi" tar opp de viktigste psykiatriske sykdommer og psykopatologiske sykdomsbilder/tilstander. Dette for å få en forståelse av kliniske og terapeutiske problemstillinger.

Begge seminarene blir forberedt med tekststudier og det vil bli gitt en oppgave i ettertid. Studenter med helsefaglig bakgrunn kan fritas fra seminaret.

d) Teoriseminar II - Behandlingsmetodikk og teknikk

Seminaret omfatter den terapeutiske praksis og behandler terapiens metoder og teknikker. Hovedområder; strukturelle forhold rundt terapien, starten av behandlingen i individual og gruppeterapi, avslutningen av terapi, sorgarbeide, forløpet av den terapeutiske prosess, vanskeligheter i den terapeutiske prosess, indikasjoner og anvendelseområder for integrativ terapi, intervensjonsteknikk og teori om terapeutiske teknikker.

e) Intensivseminar, 12 dager:

Intensivseminaret gjennomføres i løpet av sommeren mellom 3. og 4. utdanningsår. Seminaret kan foregå på Frits Perls Institutt i Tyskland eller i Norge.

I intensivseminaret etableres et terapi- og lærefelleskap i nye omgivelser. Deltakerne får mulighet til gjennom 12 dager å arbeide med tema i egenutviklingsprosessen som det ikke er arbeidet med hittil i utdanningen og å gå dypere i kjente tema. Seminaret skal gi anledning til metodeintegrasjon og utdype innsikten i sammenhengen mellom praksis og de ulike teoretiske nivåene.

4. utdanningsår

I løpet av fjerde studieår gjennomføres 2 supervisjonsseminarer. I tillegg opprettes det en supervisjonsgruppe som til sammen skal gjennomføre 60 t arbeid.

Supervisjonsseminar I - Metodikk

Har som mål å forbedre det terapeutiske arbeidet i egen praksis og gi muligheter til kontroll. Deltakerne arbeider i nærvær av terapeuten med hverandre eller med klienter. Oppbygging og strukturering av bevegelsesterapeutisk gruppearbeid prøves av deltakerne og seansene

gjennomarbeides. Supervisor kan gå inn i studentens arbeid for å jobbe med klienten eller jobbe med studentens blokkeringer. Metodene i veiledningen skal varieres. Vekt på metodene som benyttes i veiledning.

Bytt ut denne teksten med ny tekst fra Silvia, september 08

Supervisjonsseminar II - Kasustikk

Her gjennomarbeides deltakernes egen praksis, dvs. ha med kasus fra eget arbeid. Videoopptak og bånd anbefales benyttet i tillegg til muntlig framstilling. Det legges spesielt vekt på hvordan prosessen gjennom forskjellige trinn av terapien håndteres. Spørsmål om indikasjon og valg av spesielle behandlingsteknikker berøres i tilknytning til det spesielle kasus.

Supervisjonsgruppe

Studentene etablerer grupper av 5-10 personer. De arbeider etter prinsippet om felles kompetanse og ledes av læreterapeut. Gruppene treffes etter avtale. De jobber med kasus og situasjoner fra egen praksis, noe som gir mulighet til å bli kjent med et mangfold av sykdomsbilder og terapeutiske problemer.

Den enkelte student må dokumentere til sammen 60 timer hvorav min. 40 timer må veiledes av læreterapeut i Integrativ terapi.

NFIT

v/ Utdannings og forskningsutvalget(UF)

Oslo, januar 2008